הלכות אישות פרק כב

פרק כב: ירושתה ואכילת פירות נכסיה

ירושת הבעל

א.

הבעל קודם לכל אדם בירושת אשתו.

מאימתי יזכה בירושתה

ומאמתי יזכה בירושתה? משתצא מרשות אביה, ואף על פי שעדיין לא נכנסה לחופה, הואיל ונעשת ברשות בעלה - יירשנה.

ב.

כיצד? האשה שנתארסה, ומסרה אביה לבעלה או לשלוחי בעלה, או מסרוה שלוחי האב לבעלה או לשלוחי בעלה, ומתה בדרך קודם שתיכנס לחופה, אף על פי שכתובתה עדיין בבית אביה - בעלה יורשה.

וכן, אם הלך האב או שלוחי האב עם הבעל, ונכנס עמה בעלה בדרך לחצר ונתייחד עמה שם לשם נישואין, ומתה - הרי זו יירשנה בעלה:

ג.

אבל אם עדיין האב עם הבעל להוליכה לבית בעלה, או שהלכו שלוחי האב עם שלוחי הבעל או עם הבעל, ואפילו נכנס הבעל עמה לחצר ללון כדרך שלנין עוברי דרכים בפונדק אחד, הואיל והאב או שלוחיו עמה

ועדיין לא נתייחד עמה לשם נישואין -

אם מתה, יירשנה אביה, ואף על פי שכתובתה בבית בעלה.

ג.

וכן, אם היתה בוגרת, או יתומה, או אלמנה, והלכה היא בעצמה מבית אביה לבית בעלה, ואין עמה לא בעל ולא שלוחיו, ומתה בדרך - אין הבעל יורש אותה:

ד.

איזה אשה יורש

הנושא אשה שהיא אסורה לו, הואיל ויש לו בה קידושין, אם מתה תחתיו - יירשנה.

וכן, הנושא את הקטנה, אף על פי שאין קידושיה גמורין, אם מתה תחתיו - יירשנה.

אבל הפיקח שנשא חרשת, אם מתה - לא יירשנה.

והחרש שנשא פיקחת, ומתה - יירשנה, שהרי היא בת דעת ולדעתה נישאת, וזיכתה לו ממונה:

ה.

קטנה שנתקדשה לדעת אביה, ונישאת שלא לדעת אביה, בין בפניו בין שלא בפניו - יכול האב למחות, כמו שביארנו.

ואפילו שתק האב, אם מתה - אין הבעל יורשה, אלא אם כן רצה האב בנישואיה:

ו.

הורו הגאונים שהאשה שחלתה וביקשה מבעלה שיגרשנה ותצא בלא כתובה, כדי שלא יירשנה - אין שומעין לה.

ואפילו אמרה, "אני שונאה אותו ואיני רוצה לעמוד" - אין שומעין לה, ואין דנין לה דין מורדת.

ודין יפה הוא זה:

אכילת פירות נכסיה

כלל הדין

ז.

כל נכסים שיש לאשה, בין נכסי צאן ברזל בין נכסי מלוג - הבעל אוכל כל פירותיהן בחייה.

ואם מתה בחיי בעלה - יירש בעלה הכל.

מכירת הנכסים

לפיכך אם מכרה האשה נכסי מלוג אחר שנישאת, אף על פי שאותן הנכסים נפלו לה קודם שתתארס - הבעל מוציא הפירות מיד הלקוחות כל ימי חייה, אבל לא גוף הקרקע, שאין לו כלום בגוף נכסי מלוג עד שתמות:

ז.

מתה בחייו - מוציא הגוף מיד הלקוחות בלא דמים.

ואם הדמים שלקחה מן הלקוחות קיימין בעצמן - מחזירן ללקוחות, ואינו יכול לומר שמא מציאה הן:

ח.

במה דברים אמורים? בנכסים הידועים לבעל.

אבל אם נפלו לה נכסים במדינה אחרת, ולא ידע בהן הבעל, ומכרה אותן - מכרה קיים.

וכן, ארוסה שמכרה קודם הנישואין - מכרה קיים, שאין לבעל בנכסי ארוסתו כלום עד שיכנוס:

ט.

האשה שכתבה כל נכסיה לאחר, בין רחוק בין קרוב, קודם שתינשא, אף על פי שאם נתגרשה או נתאלמנה תבטל המתנה, כמו שיתבאר בהלכות מתנה -

אין הבעל אוכל פירותיהן. ואם מתה - אינו יורשן, שהרי נתנה אותן קודם שתינשא.

וכשתמות בחיי בעלה - יקנה מקבל מתנה מתנתו קנין גמור.

ולא עוד אלא אפילו נתנה מקצת נכסיה או כולם קודם נישואיה, וכתבה למקבל, "קנה מהיום ולכשארצה", שהרי לא קנה קנין גמור עד שתרצה - אין הבעל אוכל פירות אותה מתנה, ואם מתה אינו יורשה:

י.

שומרת יבם - יש לה למכור וליתן בנכסים שנפלו לה כשהיא שומרת יבם, ואין ליבם פירות ואפילו בנכסי צאן ברזל שהכניסה לאחיו, עד שיכניס.

מתה כשהיא שומרת יבם - יורשיה מאביה יורשין נכסי מלוג שלה וחצי נכסי צאן ברזל, ויורשי הבעל יורשין כתובתה וחצי נכסי צאן ברזל.

ויורשי הבעל חייבין בקבורתה:

יא.

שומרת יבם כתובתה על כל נכסי בעלה.

לפיכך אין היבם יכול למכור בנכסי אחיו, בין קודם ייבום בין אחר ייבום.

ואם מכר, או נתן מתנה, או חלק עם אחיו בנכסי המת, בין קודם ייבום בין אחר ייבום - לא עשה כלום, שכבר נתחייבו נכסים אלו לאלמנה לגבות מהן כתובתה:

יב.

כנס את יבמתו, והניח אחיו פירות מחוברין לקרקע - יימכרו ויילקח בהן קרקע, והיבם אוכל פירותיהן.

יג.

הניח פירות תלושין מן הקרקע, וכן אם הניח מעות ומיטלטלין - הכל של יבם, ומשתמש בהן כמו שירצה ואינה יכולה לעכב, שהמיטלטלין אין הכתובה נגבית מהן אלא בתקנת הגאונים, ואין כוח בתקנה זו למנעו מנכסי אחיו ולאסרן עליו באחריות זו שלא ישא ויתן בהן:

יד.

יבמה שלא היתה לה כתובה, או שמחלה כתובתה - זכה בנכסי אחיו, ומוכר ונותן כחפצו.

וכשיכנוס את יבמתו - יכתוב לה כתובה מאה, ויהיו כל נכסיו אחראין לכתובתה, כשאר כל הנשים שיש להן כתובה:

מכירת נכסיה אחר שנישאת

טו.

האשה שמכרה או נתנה אחר שנישאת בנכסי צאן ברזל, בין לבעלה בין לאחרים - לא עשת כלום.

וכן הבעל שמכר קרקע בנכסי אשתו, בין נכסי צאן ברזל בין נכסי מלוג - לא עשה כלום.

טז.

מכר מיטלטלין של נכסי צאן ברזל, אף על פי שאינו רשאי, אם מכר - ממכרו קיים:

מכרו שניהם בנכסי מלוג, בין שלקח מן האיש תחילה וחזר ולקח מן האשה, בין שלקח מן האשה וחזר ולקח מן האיש, מכרן קיים.

מכירה לבעלה

יז.

וכן, האשה שמכרה או נתנה נכסי מלוג לבעלה, מכרה ומתנתה קיימין - ואינה יכולה לומר בנכסי מלוג נחת רוח עשיתי לבעלי.

אבל בשאר נכסים יש לה לומר:

יח.

כיצד? האשה שמכרה או נתנה לבעלה מנכסי צאן ברזל, בין קרקע בין מיטלטלין, או שדה שייחד לה בכתובתה, או שדה שכתב לה בכתובתה, או שדה שהכניס לה שום משלו - לא קנה בעל.

ואף על פי שקנו מיד האשה ברצונה - חוזרת כל עת שתרצה, שלא נתנה לו ולא מכרה לו אלא מפני שלום ביתה.

ולפיכך אין לבעל ראיה כלל בנכסי אשתו, חוץ מנכסי מלוג, כמו שביארנו:

יט.

נכסי צאן ברזל שאבדו או נגנבו, ומחלה אותם האשה לבעלה, וקנו ממנה בעדים, ייראה לי שאינה יכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי.

הא למה זה דומה, למי שקנו מידה שאין לה אחריות, ושהחזירה נכסים אלו נכסי מלוג, שהרי אין הבעל מביא ראיה זו ליטול כלום, ולא להחזיק בנכסיה בכלום, אלא להיפטר מתביעתה לשלם.

אבל אם נתנה לו מתנה ממיטלטלי צאן ברזל הקיימין - לא קנה, מפני שיש לה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי:

מכירת זכות הפירות על ידי הבעל

כ.

בעל שמכר קרקע לפירות - לא עשה כלום, שלא התקינו פירות לאיש אלא כדי להרויח בהוצאת הבית.

לפיכך אם מכר לפירות ולקח אותן המעות לעשות בהן סחורה, - שומעין לו:

כא.

כספים

היו לאשה כספים,

אם נכסי צאן ברזל הן - הרי זה נושא ונותן בהן.

ואם נכסי מלוג הן, בין שהכניסה אותם לו, בין שנפלו לה בירושה או ניתנו לה במתנה, או נפלו לה מיטלטלין או ניתנו לה - הרי אלו יימכרו, ויילקח בכל קרקע, והוא אוכל פירותיהן.

כב.

דמי חבלה

וכן, האשה שחבלו בה אחרים - כל המעות הראויות לתת לה יילקח בהן קרקע והבעל אוכל פירותיהן, כמו שיתבאר בהלכות חובל:

כג.

עבדים

נפלו לה עבדים, אף על פי שהן זקנים - הרי אלו לא יימכרו, מפני שבח בית אביה.

זיתים וגפנים

נפלו לה זיתים וגפנים, ולא היה לה בגוף הקרקע שהאילנות בה כלום,

אם עושין כדי טיפולן - לא יימכרו, מפני שבח בית אביה,

ואם לאו - הרי אלו יימכרו לעצים, ויילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות:

כד.

פירות מחוברים ותלושים

נפלו לה פירות מחוברין לקרקע - הרי אלו של בעל,

תלושין מן הקרקע - שלה, ויימכרו וייילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות.

אבל המגרש את אשתו והיו לה פירות מחוברין לקרקע בשעת גירושין - הרי אלו שלה,

ואם היו תלושין - הרי אלו שלו:

כה.

עבדי נכסי מלוג ובהמת נכסי מלוג - הבעל חייב במזונותיהם ובכל צרכיהם, והן עושין לו והוא אוכל פירותיהן.

לפיכך ולד שפחת מלוג וולד בהמת מלוג - לבעל.

ואם גירש, ורצת האשה ליתן דמים וליטול ולד השפחה מפני שבח בית אביה - שומעין לה:

כו.

הכניסה לו שני כלים או שתי שפחות בתורת נכסי צאן ברזל, ושמו אותן עליו באלף זוז, והוקירו ועמדו באלפיים, וגירשה - נוטלת אחד באלף שלה, והשני, אם רצת שתתן דמיו ותיטול משום שבח בית אביה - שומעין לה:

כז.

הנותן מתנה לאשה

הנותן מתנה לאשתו, בין שנתן לה קרקע בין שנתן לה מעות ולקחה בהן קרקע - אין לבעל פירות במתנה זו.

וכן, הנותן מתנה לאשה על מנת שלא יהיה הבעל אוכל פירותיה, אלא יהיו פירותיה לאשה למה שתרצה - אין הבעל אוכל פירות מתנה זו.

וכן, המוכרת כתובתה בטובת הנייה - אותן הדמים לאשה, ואין הבעל אוכל פירותיהן:

כח.
כפל

ולד בהמת מלוג שנגנב, ונמצא הגנב ושילם שנים - הכפל לאשה, שאין זה הפרי שתיקנו לו חכמים.

החובל באשתו - כל הנזק והצער והבושת שלה, ואין הבעל אוכל פירותיהן, כמו שיתבאר בהלכות חובל:

כט.
בעל המוכר קרקע לאשתו

המוכר קרקע לאשתו,

אם היו המעות שלקחה בהן הקרקע מבעלה גלויין וידועין לבעל - קנת, והבעל אוכל פירות אותה קרקע.

ואם היו מעות טמונים - לא קנת, שהבעל אומר, לא מכרתי אלא כדי להראות המעות שטמנה.

ואותן המעות שנראו - יילקח בהן קרקע, והבעל אוכל פירות:

ל.
טוען ונטען על נכסים שבידה

הרי שנמצאו מעות או מיטלטלין ביד האשה, היא אומרת, "במתנה נתנו לי", והוא אומר, "ממעשה ידיך הן שהן שלי" - הרי זו נאמנת.

ויש לו להחרים על מי שטוענת דבר שאינו כן.

ויילקח בהן קרקע, והוא אוכל פירות.

ואם אמרה, "על מנת כן ניתנו לי, על מנת שלא יהיה לבעלי רשות בהן אלא אעשה בהן מה שארצה" - עליה להביא ראיה, שכל ממון הנמצא ביד האשה בחזקת הבעל הוא שיאכל פירותיו עד שתביא ראיה.

לא.

אמרה לו, "אתה נתתם לי מתנה" - נשבעת שבועת היסת שנתן לה הבעל, ואינו אוכל פירותיהן:

קבלת פקדונות מאשה עבד וקטן

לב.

אין מקבלין פקדונות לא מן הנשים ולא מן העבדים ולא מן הקטנים.

ואם עבר וקיבל מן האשה - יחזיר לאשה.

מתה - יחזיר לבעלה.

קיבל מן העבד - יחזיר לעבד.

מת - יחזיר לרבו.

קיבל מן הקטן - יקנה לו בו ספר תורה, או דבר שאוכל פירותיו.

וכולן שאמרו בשעת מיתתן, "פיקדון זה של פלוני הוא",

אם היו בחזקת נאמנין אצל זה שהפיקדון אצלו - יעשה כמו שציוו, ואם לאו - יתן ליורשיהן:

טוען ונטען מה לעשות בנכסיה

לג.

אשה שהיו לה כספים הראויות לבעל לאכול פירותיהן, הוא אומר, "כך וכך יילקח בהן", והיא אומרת, איני לוקחת בהן אלא כך וכך - לוקחין דבר שפירותיו מרובין ויציאתו מעוטה, בין שהיה הדבר כרצונו בין שהיה כרצונה.

ואין לוקחין אלא דבר שגזעו מחליף, שמא יאכל הכל ונמצא הקרן אבד:

לד.

נכסים שהקרן כלה בהם

האשה שהכניסה לבעלה עז לחלבה ורחל לגיזתה ודקל לפירותיו, אף על פי שאין לה אלא פירות אלו בלבד - הרי זה אוכל והולך עד שתכלה הקרן.

וכן, אם הכניסה לו כלי תשמיש בתורת נכסי מלוג - הרי זה משתמש בהן ולובש ומציע ומכסה עד שיכלה הקרן.

וכשיגרש - אינו חייב לשלם הבליות של נכסי מלוג:

הוראת הגאונים על נכסי צאן ברזל

לה.

הורו הגאונים שנכסי צאן ברזל, אף על פי שפחיתתן על הבעל, אם היו הבליות קיימין והיו עושין כמין מלאכתן - נוטלת כליה כמה שהן.

ואם לא היו עושין מעין מלאכתן - הרי הן כמי שנגנבו או אבדו, שהוא חייב לשלם כדמיהן ששמו אותן עליו בשעת הנישואין.

ומנהג פשוט הוא זה, וכל הנושא - על מנהג זה קיבל עליו אחריות הנדוניא.

וכשם שאינו משלם הפחת, כך אינו נוטל השבח אם הותירו דמיהן לפי מנהג זה:

עבדי האשה

לו.

יש לבעל לכוף מקצת עבדי אשתו ואמהותיה שיהיו משמשין לו בבית אשה אחרת שנשא, בין שהיו עבדי מלוג בין שהיו עבדי צאן ברזל.

אבל אינו יכול להוליכן לעיר אחרת שלא מדעת אשתו: